

M E T A M O R P H O S I S T R A N S Y L V A N I A E

MÁRTON ÁRON

Püspöki kinevezését Erdély magyarsága osztatlan örömmel fogadta. Tiszta és nemes egyéniségének varázsa Erdélyt már régóta megfogta, a személye iránt megnyilvánuló szeretet, nagyrabecsülés és közbizalom nemcsak a katolikus társadalomban, hanem a másfelekezetűek között is kivételes valóság. Töredékekre bomlott, közéleti bűnöktől fertőzött s a közösségi szellemnek hijával való társadalmunkban ma senki sincs oly egyetemes elismerés és tisztelet birtokában, mint ő. Láttuk mindazt, amit a katolikus főiskolások prézeseként, a R.K. Népszövetség igazgatójaként, a kolozsvári Szent Mihály-egyházközség helyettes, majd választott plébánosaként, majd a gyulafehérvári Egyházmegye apostoli kormányzójaként az elmúlt hat esztendő alatt cselekedett, — munkakörét mind tágítva, a felelős kezdemények sorát mind bővítve, az elért erkölcsi, szellemi és anyagi természetű eredményeket mind sokasítva. Tanuskodunk: egy nemzedéket nevelt fel s olyan környezetet teremtett magának, mely a szó kötelező erejében hisz s irtózik a pusztá üres visszhangjától.

Egész Erdély emlékezetében maradnak azok a szavak, amelyek a még apostoli kormányzó *Márton Áron* ajkáról az Egyházmegyei Tanács közgyűlésén nemrég elhangzottak és amelyek legteljesebben kifejezik egyéniségét, életfelfogását,

azt, ami miatt oly közel érezzük őt magunkhoz: „Vannak adottságok, amikkel számolni kell, az elvégzésre váró feladatoknak vannak természetes belső és külső korlátai, az igények kielégítésének és a különböző tevékenységeknek olykor fel kell osztódnok térben és időben, egyszer a dolgok természete, máskor külső kényszerítő okok következtében, de azoktól, akik az ügyek felelős vitelével bizatnak meg, nem várhatja senki azt, hogy a közösség érdekét részletkérdéssé aprózzák szét, a helyi vagy egyéni megfontolásokat a magasabb szempont fölé emeljék, vagy a személyt jótékonyági alapon az intézmény kárára előnyben részesítsék. *Akár személyi, akár tárgyi kérdés kerüljön megoldásra, egyetlen szempont lehet irányadó, hogy hol van a legjobb munkaerő és melyik a legáltalóbb megoldási forma*”.

A felelősségnek ezt a hangját, nincs Erdélyben sorsunkért aggódó férfi, ki ne hallaná ujjongó örömmel. Nem számít az, hogy csak egy testület, az Egyházmegyei Tanács számára hangzottak el e mondatok, néha kiszélesül a tér, s visszhangzik az egyetemes lélekben is az, amit csak kevesen hallottak. A magunk életében is vártuk a pillanatot, amikor időszerűvé lesz erőteljesen felszólalni az önös szándék, a helytelen társadalomszemlélet és az ezekből láplálkozó, mind

többször csalódást okozó lelki magatartás ellen. „A mi ügyünket nem lehet immel-ámmal szolgálni, — mondta Márton Áron, — többé-kevésbé sikerült elhelyezkedési alkalomnak tekinteni. *Mi napszámossal nem érhetjük be, nekünk a legjelentéktelenebb helyen is apostolokra van szükségünk.* Olyan erőkre, akik saját foglalkozásukban kiválóak, *szorosan vett kötelességüket nemcsak lelkiismeretesen, hanem lelkesedéssel végzik,* a rájuk bízott szellemi, és erkölcsi javaknak fáradszatlan sáfárai és emellett még *készek működésük terét kitágítani,* akarnak és tudnak munkát lelkesedésből, a nagy ügyek szeretetével vállalni”.

Ez a mások számára adott program az új püspök saját életprogramja, s e szavaknak programmá kell válniuk az erdélyi magyarság minden csoportjának s minden vezető és közemberének életében is.

Lehet-e nagyobb öröm számunkra, mint a legelőlésebb posztón látni azt a *Márton Áront*, ki a maga tiszta egyéniségével, az ősi Csíkből hozott kemény hitével, szellemi és erkölcsi magatartásával példája az új magyar szellemnek s munkálója egy új erdélyi magyar életnek. Hisszük és tudjuk, hogy ebben a munkájában maga mellett fogja találni Erdély egész új magyar nemzedékét.

IDŐSZERŰ KÉRDÉSEK

Az utóbbi hetek legnagyobb politikai eseménye a *Nemzeti Újjászületés Frontjának* engedélyezése és megalakulása volt. A végrehajtási utasítás hiánya miatt a szűkszavú törvényre és rövid indokolására vagyunk utalva, mikor lemérni igyekszünk a változást, melyet az egypárt-rendszerre való áttérés jelent. Az indoklás utal arra, hogy a román nemzeti erőnek egyesítése volt a cél az *egyetlen* politikai pártban, melynek egyedül áll majd jogában bármiféle választásokon listákat letenni, képviselőket jelölni, tehát a politikai jogok gyakorlása csak a Fronton keresztül történhetik.

A kisebbségeket ez a rendelkezés igen nehéz helyzet elé állította. Maga a kormányzat is bizonyára érzi, hogy a román nemzet újjászületését célzó mozgalomban a faji vonás természetszerűleg meghatározó jellegű, tehát a másfajú elemek egyszerű bevonása ellentétes éppen a mozgalom belső lé-

nyegével. A Kormányzat és kisebbségek legnagyobb gondját kell képeznie most annak, hogy a kisebbségek a békeszerződések, gyulafehérvári pontok, alkotmánytörvény és kisebbségi statutum szellemében hogyan legyenek beilleszthetők az új korporatív rendszerbe. A korporatív államrendszer lényege, hogy az egyének többé nem világnézeti vagy pártprogram alapján egyesülnek és törnek hatalomra, hanem az azonos foglalkozású rétegek tömörülnek érdekképviselletekbe s ezek kezébe kerül az államhatalom intézése. Arra a gondolatra épül fel, hogy az egyes termelő rétegek jobban tudják szakembereik útján érdekeiket képviseltetni s az állam maga is eredményesebben kormányzódhatik az egyensúlyba hozott érdekek alapján. Az így érdekképviselletekre tagolt társadalmat viszont *egy* párt fogja össze nagyobb egységbe, ez tölti meg tartalommal, eszményekkel. Sez az eszmény ma nem lehet

más, mint nemzeti, minden ilyen párt elsőrendű célja a nemzet erőinek kifejlesztése. Így a Nemzeti Újjászületés Frontja is a román nemzet erőinek egyesítését, fejlesztését tűzte ki céljául.

Érdekképviselő és faji gondolat az új rendszer két alaptényezője. E két tényező összhangba hozása megtörtént a többségre nézve, alkalmazni kell ezt az elvet a kisebbségekre is. Mert egy nép-kisebbség nem szakmai képviselő, nem az egyesek gazdasági érdekeinek összesítése, hanem mindegyiknél nemzeti közösség, melynek mindezekben az érdekekben túl magasabbrendű céljai és feladatai vannak. Egyéniségének, nyelvének, öntudatának fenntartása elsőrendű célja; a megoldás tehát csak akkor lehet megnyugtató, ha a kisebbségek számára is biztosítatik a kisebbségi érdekképviselői szervek felállítása s ezen túl a népképviselőnek olyan elismert szerve, melyben ezek a korporációk egy-egyesen jelentkezhetnek.

Bármilyen legyen azonban felfogásunk e kérdéssel kapcsolatban, nyilvánvaló, hogy a magyarság magatartásának egységesnek és határozottnak kell lennie. Fájdalmasan nélkülöztük közéletünk vezetőinek irányítását éppen ezekben az időkben, midőn a tanácstalanság a falvakban és városokon teljes és a túlbúzó, a kormány intencióit félreismerő közegek a magyarság betereklésével foglalkoznak. Irigykedve néztünk át német szomszédainkhoz, akiket vezetőségük a tanácstalanság, az egyéni elhatározás és a kiszolgáltatottság kínzó és gyengítő érzésétől meg tudott szabadítani.

*

A magyarság számára sürgős és halaszthatatlan feladat — és az az érzésünk, hogy ebben az irányban

távolról sem történt meg minden, ami megtehető lett volna — hogy hiányzó népképviselői szervét megalkossa s azt — akár hallgatólagosan is — elismertesse. Menynyivel nagyobb visszhangja támadna a jogos kívánságoknak, ha azok nem a „mi és barátaink”, hanem a magyarság elismert, egységes és élő szervezete részéről hangozhatnának el. Ugy érezzük: a jogfolytonosság elve csak addig indokolt, míg az élet azt túl nem haladja és olyan változott helyzetet nem teremt, amelyben a jogfolytonosság anakronizmussá nem válik. Vajjon gondolhat-e még Ottó az osztrák trónra? Amennyire kétségtelen, hogy a kisebbségek számára lehetőséget kell nyújtani arra, hogy a maguk külön egyéniségét megőrizve gyakorolhassák politikai jogukat, annyira biztos az is, hogy a régi, megszűntetett keret helyett újabbat, alkalmasabbat, korszerűbbet, államjogi és saját helyzetünknek megfelelőbbet kell alkotnunk.

Magunk is valljuk, hogy népképviselői szervünket méltatlanul érte a feloszlítás, mert a pártok marakodásában részt nem vett kisebbségi párt mindig csak *társadalmi* párt lehet, a vérségileg összekötött emberek érdekképviselőt és a népközösség elemi védelmét látja el, hatalomra nem törhet, míg a többségi pártok *guvernamentálisak* voltak, belső természetük szerint hatalomra törtek és ép ez a mohó, nyers hatalomratörés idézte elő azt a helyzetet, mely a politikai pártok feloszlítását szükségessé tette. Ismétlem: méltatlan volt a feloszlítás, de ha a helyzet s talán célzatosság is így hozta magával, mi a fontos; a merev forma-e, a jogos méltatlanság hangoztatása s a makacs kitartás, vagy pedig a *lényeg*, az hogy teremtsék meg

mielőbb, bármi néven, a magyarságnak egy olyan *népképviseleti szerve*, mely kívánságainak hangot adhasson, jogokat érvényesítsen, lehetőségeket kiharcoljon? Rendkívüli rugalmasság, a lényegét mindig őrző alkalmazkodás, az erőtelnyezők állandó számbavétele, a tényleges helyzet reális felismerése szükséges a helytálláshoz. Tervszerűség a szándékokban és erély a végrehajtásban.

*

Vajjon csak ábránd, álmodozás, avagy pár fiatal okvetetlenkedése az a mindegyre visszatérő gondolat, hogy az erdélyi magyar élet egészsége csak úgy érhető el, ha megalkotódik a *Magyar Szövetség*, melyben minden nemzeti feladat megtalálja a maga munkását és felelőssét? Vajjon ábránd és okvetetlenkedés csupán annak hangoztatása, hogy eljött az ideje megteremteni azt az új erdélyi magyar életet, melyben az insurgens akciók helyébe tervszerű munka, a parciális érdekek helyébe közösségi szempontok, a tétlen kiábrándultság helyébe a boldogan felismert életcélok lépnek? Ami tegnap ábránd volt, holnap valósággá válhatik. Az erdélyi magyar élet holt-tengerének mélyében korallszigetek épülnek. Építik azok az egyedüllevő magyarok, akikből a csalódások sora sem tudta kiölni a hitet, hogy az erdélyi magyarság életében a tisztultabb közszellemnek, nagyobb felelősségtudatnak, áldozatkész munkának kell érvényesülnie. Az új év bizonyára meghozza, akár mint szervezeti formát, akár mint erkölcsi principiumot ezt a *Magyar Szövetséget*, amely az egységes, korszerű, mindenre kiterjedő munkának letéteményese lesz. A közhangulat, a helyesen felismert közérdek s ezzel a jobbító akarat ezt Erdélyszerte kívánja s

ezzel a közhangulattal számolniok kell azoknak is, akik támaszukat nem a közfelfogásban keresik. Bármilyen ideiglenes megoldást is találjanak, nem lehet lemondani arról, hogy a *Magyar Szövetség megalkotása életparancs*.

A fiatalság, ha korszerű eszmét hordozott és mellette kitartott, mindig és mindenhol megvalósította azt — az elzárkózással, makacssággal szemben — hol harc árán, hol türelemmel. És ahogy várni tudtunk türelmesen, mert a magyarság érdekei ezt úgy kívánták, épp olyan biztos, hogy harcolni is fogunk eszményeink megvalósításáért, ha ezzel magasabb érdeket nem veszélyeztetünk.

*

Írnom kell még az irányítás hiányáról. Nem a politikai irányításra gondolok, — arról máshelyt beszéltem a körülmények engedte világossággal, — hanem arról a belső irányításról, mely megszabná a követendő utat, rendszerezné az elgondolásokat, egyeztetné a terveket, erkölcsi normákat szabna meg és vállalná az új erdélyi magyar élt munkálását. Az egyházfők felelősségére gondolok. Az erdélyi magyar élet az egyházak körül épült fel. Biztos bátyái közé vittük előbb szükségszerűségből, aztán már felismert örömmel kincseinket, értékeinket. Az egyház számunkra sokkal több, mint a hitek pasztorális gondozó szerve. A széteső bizonytalanságban, egyéni és nemzeti válságainkban az egyházak egyedüli biztos támaszaink. Az erdélyi magyar élet az összefogó gondolat hiánya miatt eler nyedtt, fáradt kietlenség üli meg a lelkeket. Bűnök burjánzanak és a jobbak irányításra várnak. Egyházfőinkre vár az a magasztos, népünket újjáélesztő hivatás, hogy meghirdessék és szigorúan meg-

követeljük minden egyestől, legyen az kicsi, vagy nagy, azt az erkölcsi magatartást, az ügyeknek azt az alázatos szolgálatát, azt a felemelkedettséget, mely egy népnek és egyházainak egyedüli szilárd támasza.

Régi hitszónokokra gondolok

most, akik gátlást nem ismerő felelősségérzettől és az igazság tűzétől hajtva fejedelmekkel és világi hatalmasságokkal mertek szembe szállni, földesuraikat merték leckézteni, ha szent ügyek védelme azt úgy kívánta. A helyzetek ismétlődnek.

ALBRECHT DEZSŐ

ÚJ MAGYAR MŰVELŐDÉS

Az utóbbi időben sokszor és sokféle vonatkozásban halljuk emlegetni a népi gyökerű új magyar műveltséget, mint legsürgősebben megvalósítandó népközösségi feladatunkat. A kérdést az új magyar zene apostolai: *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán* állították az érdeklődés központjába akkor, mikor a paraszti zenéből megteremtették az igazi, eddig nem volt magyar zenét. A munkájuk körül folyt több évtizedes viták eredményeképpen középosztályunk magyar tagjaiban új fogalmak keletkeztek, sőt új magatartás alakult ki, amely minket, közösségi életünk figyelőit, arra késztet, hogy foglalkozzunk a kérdéssel.

A népi művelődés egyes vonatkozásainak követelése elég régi eredetű és természetesen először irodalmi síkon jelentkezett. *Ady*, *Szabó Dezső* és *Móricz Zsigmond* jelentik e gondolat történetét legújabb irodalmunkban. Maga a gondolat európai jelenség s kapcsolatban van a magas műveltség elernyedésével, valamint a liberálisizmus bukása után fellépett spirituális szellemi áramlattal és a nacionalizmus térhódításával is. Politikai, gazdasági, társadalmi és szellemi vonatkozásainak tisztázása után végre elérkeztünk oda, hogy eléggé világosan látjuk a kérdés egész rendszerét. Mielőtt azonban ennek

kifejtésére térnénk, szükséges néhány alapvető fogalom tisztázása.

A *népi műveltség* fogalmának elsősorban szellemi tartalma van s így azokat a hagyományos, nemzedékről-nemzedékre öröklődő műveltségi javakat jelenti, amelyeket nemzetünk nagy többsége, a földműveléssel foglalkozó parasztság híven őriz *nyelvben zenében, népköltészetben, díszítő művészetben, viseletben, építésmódban, közösségi életformában, gondolkozásban, világnézetben*, egy szóval a teljes műveltségben. Ez a műveltség — ép alakjában — a legmélyebben és a legigazabban magyar műveltség, mert megőrzője a parasztság, mely ősi soron a faluközösségben élve a legkevésbé volt kitéve idegen hatásoknak és a *hagyomány* alapján állva, a nemparaszt osztályoktól hozzá leszállt műveltségelemeket is teljesen magyarrá hasonította, a saját képére formálta. *Faji* (etnikai) mivoltán kívül a maga egységében ennek a műveltségnek az egyetemesség, *közösség* (kollektívum) és a *vallásosság* a legjellemzőbb vonása, mert: 1. kiterjed az egész emberi élet minden vonatkozására; 2. mert egy ősi közösség, a parasztság minden tagja alakította ki, tartja fenn és egyformán birtokolja és 3. mert gyökerében a legteljesebb módon, évezredek hagyományaihoz híven spi-

rituális, tényleges lelki valóság.

A fölötte élő magas műveltség a polgáriassult magyar rétegek sajátja. Ezek a rétegek eleven kapcsolatban állván a körülakó nemmagyar népek magas műveltségével, főként a ráknéhezodó németiséggel, nagymértékben vettek át idegen műveltségi elemeket, amelyeket nem tudtak teljesen a magyar génuszhoz hasonítani, részint mert sok vonatkozásban elszakadtak a magyar hagyományt jelentő népi műveltségtől, részint mert városainkban oly nagy mértékben keveredtek idegenvérű és hagyományú elemekkel, hogy jobbára csak nyelvük jelenti magyar mivoltukat, egyebekben pedig műveltségük sem magyarnak, sem komoly műveltségnek nem mondható. A mai magas műveltséget hordozó rétegek gondolkodásban, — a népközösség anyagi javainak elosztásában és társadalmilag is oly távol állanak a parasztságtól, hogy a két magyar csoport közötti szakadás teljesnek mondható. Elismerjük, hogy polgári rétegeinknek egy kis töredéke: a nevelői réteg rendelkezik a legjobb értelmű nyugati magyar műveltséggel és a magyar nemesi-történeti hagyománnyal, de ez a töredék is távol áll parasztságunktól és az általa képviselt teljesértelmű magyar műveltségtől. A kétféle műveltség és a bennük jelentkező kétféle hagyomány és érdek oly nagymérvű szakadást jelent a magyar lélekben, hogy ezt az egészségtelen állapotot népi létünk és nemzeti mivoltunk fenntartása érdekében sürgősen meg kell szüntetnünk.

Az ellentét, a szakadás megszüntetése csak egyetlen módon történhetik meg igazán, ha t. i. az értékes, nyugati hatású történeti műveltséggel ötvözött nemesi magas műveltségnek s a népi vagy

parasztműveltségnek tökéletes egységét, szintézisét megteremtjük. Ennek az a módja, hogy a *magas műveltséget minden vonatkozásban rá kell építeni a népi műveltségre*, mint természetes talajára, amelyből életét nedveit szívja. Ez lenne az *új magyar művelődés*, amelyben megvalósulhatna az egységes magyar szellemiség.

Olyan nemzeti feladat ez, melynek végrehajtását erdélyi magyar életünkben is minden erőnkkel munkálni kell. Az új magyar művelődés egyes részleteit elvileg vagy gyakorlatilag már megteremtették ugyan, de a maga szerves mivoltában még nem valósult meg. A kezdeményezés, szervezés, a megvalósítás feladata kétségtelenül nevelői osztályunkat illeti. Azonban az új magyar művelődésnek bizonyos feltételei vannak, olyan feltételek, amelyek bármely nemzet egészséges műveltségénél nélkülözhetetlenek.

1. Az *első feltétel* az osztálymentes erdélyi magyar népközösség megvalósulása, tehát tökéletes társadalmi szervezettség, a nemesi címek elhagyása, a ténylegesen még mindig meglevő osztálybeli és születési előjogok megszüntetése és annak a közismert elvnek a végrehajtása, hogy a nevelői réteg (középosztály) nem a többi magyar rétegek fölötti uralkodásra és uraskodásra rendeltetett, hanem olyan népvezetésre, amely számára nagyobb felelősséget, hűséget, odaadást, áldozatot, lemondást és önzetlen szolgálatot jelent.

2. *Gazdaságilag feltétel* a mi sajátos erdélyi helyzetünkben egy teljesen a parasztságra, mint a legnagyobb termelői és fogyasztói rétegre épített gazdasági rendszer, a kisbirtokosság korszerű és magasfokú gazdasági műveltsége; népi hitelpolitika és nem a nagybankok

kizsákmányoló vagy népi feladatok iránt érzéketlen uralma; a termények értékesítésének szervezete (szövetkezetek). Mindennek nem azért kell történnie, hogy a középosztály állástalan fiai megéljenek, hanem elsősorban a parasztság és így a nemzet gazdasági megerősítése érdekében.

3. Az új művelődésnek kihatásában egyik legfontosabb feltétele az, hogy a keresztény vallástól elidegenedett liberális és materialista rétegeink térjenek vissza bensőleg is az Egyházba, mert lelkiességünk és a közösségi cselekvéseinket meghatározó etikánk a Krisztus evangéliumából táplálkozik. *Népi műveltségünk szelleme mélyen vallásos, ez a vallásosság pedig csakis keresztényn lehet.*

4. *Politikai feltétele* azt kívánja, hogy a parasztság tényleges szerepet kapjon a népközösségi élet minden területén élete irányításában, tehát az Egyház kormányzásában csakúgy, mint a gazdasági és művelődési élet irányításában. Eddig mindenütt arisztokraták és középosztálybeliek töltötték be ezt a szerepet, ő pedig adózott és statisztált. Ha erre jelenleg felkészültsége és hivatástudatának fel nem ébredése miatt még alkalmatlan, úgy sürgősen reá kell nevelni erre a szerepre. Parasztságunknak ez a régvárt politikai nagykorúsítása egyenesen létérdeknek mondható.

És most, amikor magára a művelődésre térünk, megvalljuk, hogy a finn testvérnép nagyszerű példája lebeg szemünk előtt, mint akiknek műveltségében a népi és a magas rétegeknek ez az egysége oly tökéletes és páratlan módon megvalósult. Nincs térünk arra, hogy részletesen kifejtjük új művelődésünk részleteit, csak utalunk arra, hogy e részletek mindenképpen a népi műveltségből kell meg-

újulnia, felfrissülnie. A *zene terén* ez a követelmény az új magyar zene diadalra jutását jelenti a műzene felett (gyakorlatilag: zeneoktatásunk és dalosszövetségünk teljes átszervezését, a zeneoktatók és vezetők kicserélését). Ezzel összefügg a régi *népi táncok* felújítása és úri körökben való általánossá tétele.

Színjátszásunk magyarrá tételét is magával hozza az új magyar művelődés mind szellemben és tartalomban, mind a színészekben. Meg fogja szüntetni a nemzetközi gyökértelenséget és a zsidó befolyást, mert parasztságunk drámai hagyományai teljesen magyar jellegre vallanak. (Nem zárja ki ezzel a nyugateurópai népek irodalmi értékű színpadi alkotásainak bemutatását.)

Irodalomban jelenti a népköltészet és az irodalom szerves egységét és szellemi azonosságát. Ez különben a legkönnyebben elérhető, hiszen *Kodolányi, Tamási, Erdélyi József* — hogy csak a legjelentősebb nevekre utaljunk — már tökéletesen az új művelődés emberei.

De műveltségünk két rétegének ez az egysége ugyanígy megvalósítandó *a nevelésben, az elemi és középfoku oktatásban, az iskolán kívüli népnevelésben*, mely utóbbit teljesen a népi műveltségből kell kifejleszteni, mert komoly népnevelés nálunk sohasem volt, a *képzőművészetben, építészetben, viseletben* s végül az *új magyar világnézetben*, amely szervesen következik az új művelődésből, hiszen minden műveltség egyuttal közösségi magatartás és hitvallás is az illető népközösség életéről és hivatásáról. Ez az egész műveltségnek a betetőzése, amit *Szekfű Gyula* így fejezett ki: „*A magyar műveltségnek, történelminek és népnek, meg ezek szintézisének olyan mélységei vannak, hogy*

aki egyszer megállott felettük és beléjük nézett, az megismerte a szá munkra járható utat s rajta propaganda és annak csalóka képei nem fognak többé". (Magyar Szemle, 1937. XXX. k. 231. l.)

Új művelődésünk, — melyet azért nem nevezünk népinek, hogy ezáltal is jelezzük a kétféle magyar műveltség szerves egységét, — előttünk áll, mint gondolatrendszer; a szakemberek egyes részeit (pl. zene, irodalom, építészet) kimunkálták, de a maga teljes rendszerében még mindig csak virtuálitás. Hogy népközösségünk minden tagjának tulajdonává legyen, vérebe menjen át, ehhez új nemzetnevelésre, az új világnézetben fogant művelődéspolitikára és népközösségi szervezetségünk megteremtésére van szükség. Erdélyben ez másképp nem képzelhető el, mint csakis a Magyar Szövetségben.

Közelebbi gyakorlati feladatul azt írja elénk az új művelődés köve-

telménye, hogy gyűjtsük össze, írjuk le, tegyük a szakemberek számára hozzáférhetővé a népi műveltséget a néprajztudomány módszerével. Ez a nagy munka már éppen 50 éve folyik a Magyar Néprajzi Társaság irányításával, eredményeinek kimagasló összefoglalását a *Magyarság Néprajzának* négy gyönyörű kötetében tette hozzáférhetővé, de távolról sem mondható, hogy népi műveltségünket megörökítették. Különösen hiányzik ez nálunk, ahol a háború óta szervezett néprajzi gyűjtőmunka nem volt, csak itt-ott dolgozott néhány lelkes ember. A szervezett és egységes néprajzi gyűjtést egész ország-résznk területén sürgősen meg kell indítanunk társadalmunk minden rétegének bevonásával.

Amint az új magyar művelődés egyetemes nemzeti feladat, annak kell lennie a néphagyomány-gyűjtésnek is.

DÁNIEL ISTVÁN

AZ ELHANYAGOLT NÉPKÖNYVTÁR-ÜGY

A népművelődésnek egyik igen fontos szerve, az iskolán kívüli népnevelés jelentékeny eszköze a *népkönyvtár*. A jó népkönyvtárt éppen ezért úgy kell összeállítani, terjeszteni, használatát megszervezni, hogy az minden tekintetben megfeleljen annak a feladatnak, melynek elvégzésére hivatott. Egy népnek legnagyobb kincsét: a *nyelvét* a maga ragyogó tisztaságában kell munkálnia, hogy nemzedékről nemzedékre tovább szállhasson. Lélekben gazdagítani, erkölcsben erősíteni, szellemben művelni, szakismeretekben gyarapítani a főfeladata. Hivatott arra, hogy hozzászoktassa népünket a jó könyv olvasásához, szereteté-

hez; népünk művelődési vágyát, olvasási szomját kell kielégítenie.

I.

Sajnos, a romániai magyarság népkönyvtár-ügye kétségbeejtő állapotban van. Az 1930-ban kiadott *Erdélyi Magyar Évkönyv* mutat rá először a népkönyvtárak elhanyagolt helyzetére. A *Magyar Minerva* 1912—13. évi V. kötetének adatai alapján megállapítható, hogy összesen 1417 népkönyvtár volt a Romániához csatolt magyarlakta területen. De a háborús és forradalmi események nagy pusztítást vittek véghez az erdélyi magyar népkönyvtár-állományban. Az 1928—

29-ben történt számbavételnél az 1440 címre küldött megkeresés után megállapítást nyert, hogy a régiből csupán 179 népkönyvtár áll fenn. A hiányokat pótolandó a kolozsvári *Juventus* iroda 94 új népkönyvtárt helyezett el 1929 végéig. A vevők nagyrészen papok, szövetkezetek, egyházi közületek. A kiosztott népkönyvtár a „*Magyar Nép Könyvtára*” nevet viseli. Első sorozata 54 bekötött könyvből áll. Anyaga három részre oszlik: a) a *Magyar Nép Könyvtára*, b) a *Magyar Ifjúság Könyvtára*, c) *Különféle Művek*.

Ebből a könyvsorozatból 1929 óta még 269 könyvtár került elhelyezésre a Minerva R. T. nyomdai vállalat támogatása mellett. Tehát 20 esztendő alatt 363 könyvtár helyezett el a falvakban, összesen 25.000 könyv. A sorozat előbb 54 kötetből állt, majd később 70 darabra egészítették ki. Ezt a népkönyvtár-akciót első komoly kísérletnek kell tekintenünk. Kétségtelenül pozitív eredményt jelent. De ugyanakkor meg kell állapítanunk, hogy ez csak az első lépés — ennek a kérdésnek komoly és most már *késedelem nélkül való* megoldása felé. A 70 kötetes sorozatból sok könyv kifogyott s így a sorozat ma már hiányos. A sorozat egyébként nem volt céltudatos népnevelői gondolat alapján összeállított rendszeres gyűjtemény, így nem is felelhetett meg az eszményi követelményeknek.

E népkönyvtárterjesztő vállalkozásokon kívül még több irányban is történtek igen tiszteltreméltó kísérletek. Bár nem szorosan népkönyvtár-akciót folytatott a már hatodik évfolyamába lépő „*Erdélyi Iskola*”, azonban munkája a népvezetők nevelése, tájékoztatása szempontjából a legnagyobb figyelmet érdemli. Külön kiadvá-

nyai, különösen irodalomtörténete, e téren igen értékes szolgálatot tettek.

Az *Ágisz* szövetkezet 2 éve fogott hozzá népkönyvtársorozatának kiadásához. Érdeme: a) olcsóbbá, hozzáférhetőbbé tette a könyvet, így népünkhöz is könnyebben eljut, b) a terjesztésben fürgébbnek és mozgékonyabbnak bizonyult, c) kísérletet tett a népkönyvtár rendszerezésére egységes típusú népkönyvtársorozatával. De ez a kísérlet sem találta még meg a céltudatosan összeállított és megírt népkönyvtártípust, amire szükségünk van.

Az egyházak iratterjesztő munkája is igen figyelemreméltó. Kétségtelen népnevelői munkát végeznek, azonban munkájuk csak az elhanyagolt népkönyvtárügy kiegészítőjének tekinthető.

Az EGE könyvei, füzetei, nyomtatványai szakismeretekben gazdagították népünket, de itt is az a feladat vár az EGE-re, hogy megalkossa a rendszeresen összeállított gazdaköri népkönyvtártípust, mely olcsóságánál fogva eljuthat minden faluba. A megfelelő szakkönyvek összeválogatásával olyan segítőtársat kell adnia falusi népünknek, amelyik a mindennapi gazdasági, gyakorlati kérdésekről, a haladás új módszereiről állandóan tájékoztatja, tanítja és *ezáltal nélkülözhetetlen segédeszközzé válik népünknek*.

A népkönyvtár-terjesztői munka sem tudta társadalmunk vezető rétegét megmozdítani, felrázni és felhívni arra a kötelezettségre, ami *e téren reá hárul*. A kiadott könyvek olvasásának megszervezése, a könyvtárak további irányítása, fejlesztése, élettel való megtöltése is kiesett munkájának köréből. Szomorúan kell megállapítanunk azt a tényt, hogy a 20 év alatt kiosztott

363 könyvtárból sok van, amelyik olvasatlanul porosodik egy-egy szekrény mélyében.

Állapítsuk meg sorrendileg, melyek azok a hibák és okok, amelyekért „elhanyagolt népkönyvtár-ügyről” kell beszélnünk.

1. Nincsen céltudatos népnevelői gondolat alapján összeválogatott és megíratott könyvekből álló népkönyvtárunk.

2. Nem találták meg a terjesztésnek ama rendszeres formáját, amellyel összes magyar falvainkba elhelyezhetők lettek volna a népkönyvtárak.

3. A könyvtár kezelése, fejlesztése, a könyvolvasás megszervezése teljesen figyelmen kívül hagyott.

4. Társadalmunk illetékes rétegeinek figyelmét nem hívták fel arra, hogy feladata és kötelessége e probléma megoldásához áldozatkészségével hozzájárulni.

II.

Új népkönyvtár-mozgalom előtt állunk tehát Mielőtt leszögeznők mi is a teendőt, meg kell állapítanunk, hogy Európa más országaiban milyen nagy súlyt fektetnek a népkönyvtárak kérdésére. Mint igen figyelemreméltó intézkedést kell megemlítenem a Csehszlovák köztársaságban 1919 július 22-én hozott községi közkönyvtárakról szóló törvényt és annak végrehajtási utasítását. Úgy a 12 szakaszos törvény, valamint a 65 cikkből álló végrehajtási utasítását, elrendeli, hogy minden politikai község köteles a lakosság minden rétege műveltségének kiegészítése és mélyítése céljából művelő, oktató és szórakoztató olvasmányokkal felszerelt közkönyvtárakat létesíteni, fenntartani és az egész la-

kosság részére hozzáférhetővé tenni. A nemzeti kisebbségekkel bíró politikai községekben a kisebbség számára is létesítendő egy külön könyvtár, vagy az általános könyvtárnak egy külön osztálya, ha ezen kisebbség az utolsó népszámlálás szerint legalább négyszáz személyt mutat fel. Ha az összlakosságnak csak 10 százalékat érik el, úgy több község részére kell közös könyvtárat létesíteni. A végrehajtási utasítás részletesen foglalkozik a könyvtárak létesítésének, használatának, igazgatásának, felügyeletének rendezésével és részletesen intézkedik arra nézve, hogy minden község minden lakója anyanyelvre való tekintet nélkül megtalálja a közkönyvtárban azt az olvasmányt, amellyel műveltségét mélyíteni tudja. Külön rendelet szabályozza, hogy a járási művelődési választmányok miképpen működnek közre a községi népkönyvtár szervezésében. Külön végrehajtási utasítás intézkedik a könyvtártörvény szlovenszkoí végrehajtására, valamint a ruszinszkoí közkönyvtárak megszervezésére vonatkozólag. A népkönyvtárak igazgatásában is biztosítja etnikai származásra való tekintet nélkül az arányos képviselést.

Tisztában kell lennünk tehát azal, hogy mi állami támogatás hiányában, csak saját erőnkre támaszkodva, végezhethjük el ezt a feladatot. Szükséges, hogy illetékes intézményeink együttes tanácskozáson vegyenek részt, amelyen közös elhatározás alapján alkossák meg az új Erdélyi Magyar Népkönyvtár típusát s állapíttassanak meg azok az irányelvek, munkaterv és teendők, amelyek egy komoly, rendszeres népkönyvtár-mozgalmat jelentenek.

1. Határoztassanak meg azok a népkönyvtár kategóriák, amelyeket

életkörülményeink indokolttá és szükségessé tesznek.

2. Állítasson össze meghatározott rendszer alapján az a könyvsorozat, amely megközelíti azt az eszményi követelményt és törekvést, amellyel népnevelői feladatunknak eleget tudunk tenni. Amennyiben nem áll rendelkezésünkre minden könyv, úgy irattassék meg íróink által. A könyvkiadók álljanak mind e közösségi munka szolgálatába.

3. Készíttessék a könyvtárterjesztésre vonatkozólag rendszeres munkaterv.

4. Szerveztessék meg a népkönyvtárak elhelyezése, kezelése, ellenőrzése, irányítása, terjesztése és fokozzuk népünkben a jó könyv iránti szeretetet.

5. Meg kell indítani egy erőteljes társadalmi munkát, fel kell ébreszteni társadalmunk illetékes rétegeinek lelkiismeretét, fel kell hív-

nunk figyelmét arra a kötelességre, ami e téren reá hárul.

Hiszem, hogy vezetőtársadalmunk meg fogja érezni azt a hatalmas feladatot, ami e tekintetben reá hárul. Tudjuk azt, hogy a kultúránkhoz való ragaszkodás igénybe veszi lelkünk egész áldozatkészségét és ez a munka sokszor jelentett fáradságos küzdelmet részünkre. Nem torpanhatunk meg a nehézségek előtt. Az a magyar értelmiség, amelyik ma anyagi nehézségek között küzd, mégis tudni fogja, mi a kötelessége a nemzetfenntartó népszéles rétegeivel szemben és meg fogja hozni azt az áldozatot, amivel még jobban kapcsolódik testvéri közösségbe a magyar nép egyszerű fiaival.

Hiszem, hogy soraimmal és e téren kifejtendő munkámmal hozzájárulok az erdélyi magyar népkönyvtárügy új korszakának megnyitásához.

TELEKI ÁDÁM

NÉPEGÉSZSÉGÜGY

Az erdélyi magyar népegészségügyi szolgálat célja olyan emberanyagnak a megteremtése, amely szilárd alapja a nemzet biológiai létének és az erre épülő magasabbrendű szellemi és anyagi életnek.

Ennek egészségügyi akadályai, egyben népegészségügyünk jelenlegi problémái:

a) **számbeli csökkenés**, gyermektelenedés (születéskorlátozás és túlzott gyermekhalandóság);

b) **minőségromlás** népbetegségek (tbc, lues), rossz szokások (alkoholizmus stb.) egészségtelen életkörülmények (helytelen táplálkozás, lakásviszonyok stb.) miatt.

Ezek a problémák csak méreteikben különböznek más népcsoportok hasonló problémáitól. Adat-

szerű pontossággal bőségesen volt alkalmunk megismerni ezeket más közleményekből.

*

Problémáink tanulmányozásából máris levonhatjuk a következő iránytszabó tanulságokat:

a) Problémáink megoldására *magunknak* kell törekednünk;

b) Túlságos papírkultúránk a népegészségügy terén már kiélte lehetőségeit, jövőnknek csak akkor lehet hasznos tényezője, ha *intézményes, fenntartó, szervező* népegészségügy fejlődik belőle;

c) E munka vezetői *szakemberek*, elsősorban orvosok és általuk irányított bábák, védőnők stb. kell, hogy legyenek, népnevelők, sajtó-

munkások gazdasági szakemberek bevonásával.

d) Problémáink megoldása *egyes irányító szerv* vezetése alatt képzelhető el az eddig ötletszerűen, külön utakat járó, egyéni kezdeményezések összefogásával.

c) Népegészségügyet eredmény-nyel szolgáló tevékenység csak kifejezetten *keresztény szellemben* lehetséges, tekintve, hogy különösen a gyermektelenedést épen a modern pogány szellem hozta létre és terjeszti ma is.

*

Mint a problémák, a *teendők* is két csoportba foglalhatók:

1. A számbeli csökkenés, pontosabban: *lemaradás* (mert hiszen kimondott csökkenésről eddig még általánosságban nincs okunk beszélni) megelőzésére célba veendő elsősorban:

a) A *gyermektelenedés* problémája. Minthogy ennek oka a nép között terjedő *születésszabályozás*, sürgősen meg kell szüntetnünk az *anyagis életfelfogást* terjesztő tényezőket. Ilyenek:

A *városi osztály példája*. Ellensúlyozására a városi elem keresztény világnézetének erélyes nevelése (*egyházak*), másrésztől a falusi fiatalság otthonában való foglalkoztatása (*gazdasági megszervezés*) szükséges.

A *sajtó*. Az anyagias világfelfogású sajtó szervezett mellőzése, megfelelő sajtóról való gondoskodás (*sajtó-munkások*).

A gyermektelenedés ellensúlyozása céljából sürgősen megoldandó a magzatelhajtással foglalkozó és születéskorlátozást hirdelő *orvosok leváltása* megfelelő egészségügyi személyzettel. Ez elsősorban az Orvosi Kamarákra tartoznék. A magunk hatáskörén belül az *egyházak oly szervezeteire*, melyek orvosait tömörítve becsületszó-ér-

vényű nyilatkozattal kötik meg kezüket a magzatelhajtás, stb. tekintetében. Ily orvosainkat állásokba, *elsősorban falvakba* elhelyezni igyekeznek (nyilvántartás, közvetítés), számukra a magyar közületekkel előnyös javadalmazási egyezkedéseket hoznak létre, különös tekintettel olyan vidékekre, ahol orvos nincs vagy már aggálymentes orvos működik, biztosítván orvosainkat új helyeiken úgy erkölcsi, mint szükség esetén anyagi támogatásukról. Különös gond fordítandó az *új orvosok keresztény világnézetű nevelésére (egyházak)*.

b) A *gyermekhalandóság* ellen-súlyozására megfelelő szellemű *orvosok elhelyezése* szolgál a falvakon. Még fontosabb azonban a nagyobb falvakban *anya- és csecsemővédő intézmények* létrehozása. Ha mindegyik vagyonnal rendelkező erdélyi magyar szervezetünk csak egyetlen ilyen intézmény felállítását és fenntartását vállalná, a csecsemőhalandóság terén egészségügyi mérlegünk pár év alatt jelentősen megjavulna.

Jóllehet a *népnevelés* egészségügyi téren eddig is igyekezett megtenni a magáét (különösen a kényelmes sajtó-úton), kívánni való azért e téren is bőven mutatkozik. Így a népnevelők illetékes *főhatóságainak* fokozatosan ki kell cserélniök az olyan népnevelőket, kik a társadalmi munkához kellő érzékel nem bírnak, vagy éppen káros példát mutatnak. Új népnevelőknek szociális gondolkozást kell adni. (*Papneveldek, tanítóképzők, gazdasági iskolák*, stb.) De ezeken kívül igénybe kell venni a népnevelés oly eszközeit, mint *vándor-osztagok, előadások* vagy *előadás-sorozatok*. (*Társadalmi egyletek* keretében.) Nem szabad elfelejteni, hogy a gyermekhalandóság szempontjából a *szegénység* legalább olyan fontos

tényező, mint a tudatlanság. A népnevelésen kívül tehát a **gazdasági megszervezésnek** is megvan a maga szerepe a népegészségügyben! (Szövetkezeti szervezés, EGE, stb.)

2. A **minőségromlás ellensúlyozására** erőyes eszközökkel kell küzdeni a legnagyobb veszedelem, az **alkohol** ellen. Sajnos, hogy éppen a népnevelők e téren tétlenek, sőt sokan éppen rossz példát adnak. **Társadalmi szervezeteink** hasznosan dolgozhatnak a jövőn, ha új alkalmazottaiktól absztinenciát követelnének.

A *tbc.* és *lues* leküzdése meghaladja eszközeinket és lehetőségeinket. Az állami egészségügyi szervezet lehetőségeinek igénybevétele, a felelősségérzés fejlesztése, profilaktikus nevelés — csupa **népnevelői feladatok** — lehetnek teljesíthető kötelességeink.

Az **életkörülmények** (táplálkozás, építkezés, stb.) körül feltedezhető hibák megszüntetése szakemberek bekapcsolásával ismét csak a **népnevelés** hatáskörébe tartozik, akár csak a **gazdasági szervezettség** élet-színvonalat emelő lehetőségei.

*

Sorrendben mi az **első teendő**?

Látható, hogy nincs olyan ember, nincs olyan magán- vagy közéleti tevékenység, melyet a népegészségügy helyes szervezettség és irányítás mellett munkába ne állíthatna. Ilyen sokoldalú és szétágazó munka egyéni ötletszerűséggel, tőke-

befektetés, **egységes irányítás nélkül kitűzött célját eredményesen nem szolgálhatja.** Mi tehát sorrendben az első teendő? Olyan **központi, irányító szervezet létesíteni**, mely a népegészségügy problémáit megoldani egyedüli hivatásának tekinti, munkatervét részleteiben kidolgozza, munkaerőit számbaveszi, elindítja, irányítja, munkájának anyagi alapot is tud biztosítani...

Ugy látszik, pillanatnyilag **három dolog hiányzik** ehhez. **Első: az egészségügyi problémák fontosságának felismerése.** A népegészségügyet hosszú-hosszú évek alatt sem sikerült túlságosan közjogi beállított-ságú közéletünk elsőrendű problémái közé besoroztatni. **Második: a keret, mely az említett központilag irányító szerv létesítésére lehetőséget nyújtson.** **Harmadik: a pénz,** amelynek hiánya, ha valahol, itt neveléses erőlködéssé teszi a legjobb akaratú kezdeményezést is.

Honnan kerül elő mindez? Előkerül-e egyáltalán? Nem tudható. Csak egy biztos. Hogy a **népegészségügy a fennmaradás alapja.** Népegészségügy nélkül közéleti tevékenységünk nagyon hasonló ahhoz a házigazdához, ki házának vizektől alámosott, omladozó fundamentumával és falaival nem törődik, hanem drága és mutatós szőnyegekkel takarja el a bomlás aggasztó jeleit...

Dr. NAGY ANDRÁS